

Handläggare
Maria Norberg

Datum
2013-03-06

Diarienummer
ALN-2012-0064.14

Äldrenämnden

Slutrapport- Program för hållbar jämställdhet, projekt jämställdhetsintegrering IFO vuxen

Förslag till beslut

Äldrenämnden föreslås besluta

att med godkännande lägga slutrapport Program för hållbar jämställdhet, projekt jämställdhetsintegrering IFO vuxen, till handlingarna.

Sammanfattning

Jämställdhet innebär att kvinnor och män ska ha lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter på livets alla områden. Uppsala kommuns nämnder ska verka för att kommunens medborgare är jämställda. Arbetet med jämställdhetsintegrering påbörjades 2010 genom medverkan i Sveriges kommuner och landstings program för Hållbar Jämställdhet (HåJ).

Kontoret för hälsa, vård och omsorgs (HVK) medverkan i HåJ, har medfört utvecklade arbetsmetoder i jämställdhetsintegrering samt kunskap i kartläggning och analys ur ett jämställdhetsperspektiv. Könsupplad statistik och en checklista för ärende till nämnd där jämställdhetsperspektivet ingår, har införts. För avtal och avtalsuppföljning har ska-kraven omformulerats och uppföljningsfrågor arbetats fram. Inom ramen för HåJ utförde HVK en kartläggning och jämställdhetsanalys av ärenden som hanteras av sektionen för individ och familjeomsorg vuxen. Kartlägnings- och analysresultat redovisas i en sammanfattande slutrapport av HVK:s arbete inom ramen för HåJ. Projektet övergick i förvaltning 1 januari 2014 och en tjänst med ansvar för jämställdhetsintegrering har tillsatts.

Ärendet

Jämställdhet innebär att kvinnor och män ska ha lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter på livets alla områden. Uppsala kommuns nämnder ska verka för att kommunens medborgare är jämställda. Arbetet med jämställdhetsintegrering påbörjades 2010 genom medverkan i Sveriges kommuner och landstings "Program för Hållbar Jämställdhet" (HåJ). Kontoret för hälsa, vård och omsorgs (HVK) medverkan i HåJ, har medfört utvecklade arbetsmetoder i

jämställdhetsintegrering samt kunskap i kartläggning och analys ur ett jämställdhetsperspektiv. Könsuppdelad statistik och en checklista för ärende till nämnd där jämställdhetsperspektivet ingår, har införts. För avtal- och avtalsuppföljning har ska-kraven omformulerats och uppföljningsfrågor arbetats fram.

Inom ramen för HåJ, har HVK utfört en kartläggning och jämställdhetsanalys av ärenden som hanteras av sektionen för individ och familjeomsorg vuxen (SIF). Könsuppdelad statistik över anmälningar som inkommit till SIF under 2012, låg till grund för analysen. En av de mest framträdande observationerna i kartläggningen rörde könsfördelningen på anmälningarna. Av de som anmäls på grund missbruksproblematik, är en tredjedel kvinnor och två tredjedelar män. Det är representativt för samtliga ärenden som sektionen hanterar. Vidare framkom att andelen som anmäls på grund av narkotikamissbruk är större bland kvinnorna än bland männen. Det observerades även att kvinnor i större utsträckning ges placering enligt Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

Analysresultatet påvisade flera jämställdhetsproblem. Kvinnors missbruk upptäckts inte i lika stor utsträckning som mäns. Vidare framkom att kvinnor och män LVM-placeras på olika grunder. Kvinnors socialt utsatta livssituation vävs in i bedömningen i större utsträckning, medan det för män är somatiska besvär, orsakade av missbruksbeteendet, som står i fokus. Våldsutsattheten hos kvinnor riskerar att ses som en del av missbruket och inte som ett kvinnofridsbrott. Förövarrollen nämns inte i utredningarna, däremot läggs stort fokus på offerrollen. Kvinnor i aktivt missbruk beviljas inte stöd och hjälp utifrån våldsutsatthet. Istället inriktas insatserna på missbruket. Då missbruket ofta är en konsekvens av våldet, finns risk att kvinnor som genomgått behandling återfaller i missbruk så länge som våldet kvarstår. Om förövaren inte ges möjlighet till behandling riskerar våldsutövandet att fortsätta. Av analysen framkom även att föräldrarollen är framträdande i de utredningar där kvinnor är föremål, medan det motsatta gäller i utredningar där män är föremål. Det medför brister i helhetssynen på den missbrukande mannen, samtidigt som barnens utsatta situation riskerar att inte bli uppmärksammas.

För att öka kunskap och medvetenhet kring jämställdhet och genus i socialt arbete, anordnades ett utbildningsseminarium i dialogform för samtliga socialsekreterare, gruppleddare och chefer på SIF. Utbildningsdagen skedde i samarbete med ett projekt inom ramen för arbetet med våld i nära relationer. I syfte att minimera risken att kvinnor och män får olika behandling på felaktiga premisser, ska utredningsförfarandet standardiseras och aidentifierade ärendedragningar, även vad gäller kön, införas. Projektet övergick i förvaltning 1 januari 2014 och en tjänst med ansvar för jämställdhetsintegrering har tillsatts.

Kontoret för hälsa, vård och omsorg

Inga-Lill Björklund
Direktör

Bilaga 1. Slutrapport- Program för hållbar jämställdhet, projekt jämställdhetsintegrering

SLUTRAPPORT

Program för hållbar jämställdhet, projekt jämställdhetsintegrering IFO vuxen

Projektname Program för hållbar jämställdhet, projekt jämställdhetsintegrering IFO vuxen			
Fastställt av Magnus Johannesson			
Dokumentansvarig Maria Norberg			
Dokumentidentitet	Version 0.2	Datum 2014-03-06	Status Fastställd

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
SAMMANFATTNING	4
1 INLEDNING	5
1.1 DEFINITIONER	5
1.1.1 Jämställdhet.....	5
1.1.2 Intersektionellt perspektiv.....	5
1.1.3 Jämställdhetsintegrering	6
1.2 FÖRKORTNINGAR	6
2 BAKGRUND	6
2.1 LAGSTADGAD JÄMSTÄLLDHET.....	7
2.2 JÄMSTÄLLDHETSPOLITISKA MÅL	7
2.3 TEORI.....	7
2.4 STRATEGI.....	7
2.5 HÅLLBAR JÄMSTÄLLDHET	8
2.6 JÄMSTÄLLDHET I UPPSALA KOMMUN.....	8
2.6.1 Policy för hållbar utveckling	8
2.6.2 Effektivitet och kvalitet	8
3 BESKRIVNING AV PROJEKTET	8
3.1 BAKGRUND	8
3.2 SYFTE	9
3.3 PROJEKTMÅL.....	9
3.4 PROJEKTORGANISATIONEN.....	9
3.4.1 Styrgrupp.....	9
3.4.2 Processledare och delprocessledare	9
3.5 TIDPLAN.....	9
4 PROJEKTETS GENOMFÖRANDE	10
4.1 UTGÅNGSPUNKTER	10
4.2 FÖRUTSÄTTNINGAR, PLANERING OCH INVENTERING.....	11
4.3 KARTLÄGGNING	11
4.3.1 Målgrupp för kartläggning	11
4.4 ANALYS	11
4.4.1 Analysutbildning.....	11
4.4.2 Analysmetod	11
4.4.3 Analysgrupp.....	11
4.5 MÅL- OCH ÅTGÄRDSFORMULERING.....	12
4.6 GENOMFÖRANDE OCH UPPFÖLJNING AV ÅTGÄRDER	12
5 PROJEKTRESULTAT	12
5.1 INFÖRT KÖNSUPPDELAD STATISTIK.....	12
5.2 JÄMSTÄLLDHET I AVTAL.....	12
5.3 JÄMSTÄLLDHET I AVTALSUPPFÖLJNING	13
5.4 CHECKLISTA ÄRENDEN TILL NÄMND	13
6 KARTLÄGGNINGS- OCH ANALYSRESULTAT	14
6.1 REPRESENTATION OCH KÖNSFÖRDELNING.....	14
6.1.1 Könsfördelning bland medarbetare.....	14
6.1.2 Representation och könsfördelning i kartläggningsunderlag.....	14
6.2 ANALYSRESULTAT- IDENTIFIERADE JÄMSTÄLLDHETSPROBLEM.....	15
6.2.1 Kvinnors missbruk inte lika synligt.....	15
6.2.2 Utredningar och placering enligt LVM	16
6.2.3 Föräldrarollen beskrivs olika för kvinnor och män.....	18

Slutrapport- program för hållbar jämställdhet

6.2.4	<i>Kvinnor och män bemöts olika</i>	18
6.3	ÅTGÄRDER.....	19
6.3.1	<i>Utbildningsseminarium i dialogform</i>	19
6.4	FÖRSLAG PÅ OMRÅDEN DÄR ÅTGÄRDER EFTERFRÅGAS.....	19
6.4.1	<i>Förbättrat utredningsarbete</i>	20
6.4.2	<i>Se över insatser till kvinnor i missbruk</i>	20
6.4.3	<i>Skyddat boende för kvinnor i missbruk</i>	21
6.4.4	<i>Missbruk, LSS och socialpsykiatri</i>	21
7	FORTSATT ARBETE	21
7.1	JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERINGSARBETET I FÖRVALTNING.....	21
7.2	PLANERADE AKTIVITETER FÖR 2014.....	22

Sammanfattning

Jämställdhet handlar om att kvinnor och män ska ha lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter på livets alla områden.

Uppsala kommuns nämnder ska verka för att Uppsalaborna är jämställda. Kommunalt finansierad service ska jämställdhetsintegreras och jämställdhetsarbetet i den egna organisationen ska intensifieras. Uppsala kommuns arbete med jämställdhetsintegrering påbörjades 2010 i samband med att kommunen beviljades statliga medel från Sveriges kommuner och landsting inom ramen för ”Program för Hållbar Jämställdhet” (HåJ). HVK:s medverkan i HåJ har medfört utvecklade arbetsmetoder i jämställdhetsintegrering och kunskap i kartläggning och analys ur ett jämställdhetsperspektiv. HVK har infört könsuppdelad statistik och en checklista för ärende till nämnd där jämställdhetsperspektivet ingår. För avtal- och avtalsuppföljning har ska-kraven omformulerats och uppföljningsfrågor arbetats fram. Det har även lett till att HVK har tillsatt en tjänst med ansvar för jämställdhetsintegrering från 1 januari 2014.

Inom ramen för HåJ utfördes en kartläggning och jämställdhetsanalys av ärenden som hanteras av sektionen för individ och familjeomsorg vuxen (SIF). Könsuppdelad statistik över anmälningar¹ som inkommit till SIF under 2012, låg till grund för analysen. En av de mest framträdande observationerna i kartläggningen rörde könsfördelningen på anmälningarna. Av de som anmäls på grund missbruksproblematik, är en tredjedel kvinnor och två tredjedelar män. Det är representativt för samtliga ärenden som sektionen hanterar. Vidare framkom att andelen som anmäls på grund av narkotikamissbruk är större bland kvinnorna än bland männen. Det observerades även att kvinnor i större utsträckning ges placering enligt Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

Analysresultatet påvisade flera jämställdhetsproblem. Kvinnors missbruk upptäckts inte i lika stor utsträckning som mäns, då kvinnors missbruk inte är lika synligt. Vidare framkom att kvinnor och män LVM-placeras på olika grunder. Kvinnors socialt utsatta livssituation vävs in i bedömningen i större utsträckning, medan det för män är somatiska besvär, orsakade av missbruksbeteendet, som står i fokus. Våldsutsattheten hos kvinnor riskerar att ses som en del av missbruket och inte som ett kvinnofridsbrott. Förövarrollen nämns inte i utredningarna, däremot läggs stort fokus på offerrollen. Kvinnor i aktivt missbruk beviljas inte stöd och hjälp utifrån våldsutsatthet. Istället inriktas insatserna på missbruket. Då missbruket ofta är en konsekvens av våldet, finns risk att kvinnor som genomgått behandling återfaller i missbruk så länge som våldet kvarstår. Om förövaren inte ges möjlighet till behandling riskerar våldsutövandet att fortsätta.

Av analysen framkom även att föräldrarollen är framträdande i de utredningar där kvinnor är föremål, medan det motsatta gäller i utredningar där män är föremål. Det medför brister i helhetssynen på den missbrukande mannen, samtidigt som barnens utsatta situation riskerar att inte bli uppmärksammas.

¹ Definition av anmälan ”att uppgift inkommer till myndigheten att en person kan behöva socialnämndens stöd”

För att öka kunskap och medvetenhet kring jämställdhet och genus i socialt arbete, anordnas ett utbildningsseminarium i dialogform för samtliga socialsekreterare, gruppleddare och chefer på SIF. Utbildningsdagen skedde i samarbete med ett projekt inom ramen för arbetet med våld i nära relationer. I syfte att minimera risken att kvinnor och män får olika behandling på felaktiga premisser, ska utredningsförfarandet standardiseras och avidentifierade ärendedragningar, även vad gäller kön, införas.

1 Inledning

Jämställdhet handlar om att kvinnor och män ska ha lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter på livets alla områden. Människor ska ha möjlighet att utvecklas utifrån sina egna förhoppningar och önskemål och inte styras eller begränsas av stereotypa föreställningar av kön. Vi vet att fördelningen av resurser och bedömningar inför beslut fortfarande grundar sig på föreställningar om kön och genus istället för det individuella behovet hos den enskilde.

Uppsala kommuns nämnder ska verka för att Uppsalaborna är jämställda. Uppsala kommuns arbete med jämställdhetsintegrering påbörjades 2010 i samband med att kommunen beviljades statliga medel från Sveriges kommuner och landsting (SKL) inom ramen för "Program för Hållbar Jämställdhet" (HåJ). Programmet är en del av SKL:s stöd till jämställdhetsintegrering i kommuner, landsting och regioner.

HVK har medverkat i programmet sedan 2011, då uppdragskontoren bjöds in. Programmet pågick fram till sista december 2013. HåJ har syftat till att ge SKL:s medlemmar stöd till verksamhetsförbättringar för att vi ska kunna ge likvärdig och bra service till kvinnor och män, flickor och pojkar. På lång sikt är förhoppningen att verksamheterna ska uppnå hållbar jämställdhet, vilket innebär att jämställdhet har blivit en del av det ordinarie arbetet och inte är beroende av särskilda satsningar.

1.1 Definitioner

1.1.1 Jämställdhet

Jämställdhet innebär att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Det gäller arbete, utbildning, inflytande i politiken, ansvar för barn med mera. Ett exempel på jämställdhet är att kvinnor och män får samma lön när de gör samma arbete.

Det finns en skillnad i formell jämställdhet och reell jämställdhet. Formell jämställdhet innebär att det inte finns några formella eller rättsliga hinder för jämställdhet. Reell jämställdhet uppnås däremot först när kvinnor och män har samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter i praktiken.

1.1.2 Intersektionellt perspektiv

"Men de andra diskrimineringsgrunderna då?"

Kön spelar stor roll när det gäller levnadsvillkoren för äldre, barn, utrikesfödda, personer med funktionsnedsättningar etcetera. Det är till exempel stor skillnad på vilken position en högutbildad svenskfödd kvinna har i det svenska samhället jämfört med en invandrad kvinna som saknar utbildning. Utgångspunkten för jämställdhetsarbetet är därför "alltid kön, men inte enbart kön".

1.1.3 Jämställdhetsintegrering

Jämställdhetsintegrering är en strategi för kvalitetssäkring av verksamheter. Det innebär att ett jämställdhetsperspektiv integreras i alla verksamhetsområden och i alla led av beslutsfattande, planering och utförande av verksamheter.

Europarådet definierar jämställdhetsintegrering enligt nedan:

”(om)organisering, förbättring, utveckling och utvärdering av beslutsprocesser, så att ett jämställdhetsperspektiv införlivas i allt beslutsfattande, på alla nivåer och i alla steg av processen, av de aktörer som normalt sett deltar i beslutsfattandet.”

Strategin har vuxit fram för att motverka tendensen till att jämställdhetsfrågorna hamnar i skymundan eller sidoordnas andra politiska frågor och verksamheter. Konsekvenserna för kvinnor och män, flickor och pojkar av planerade åtgärder ska analyseras för att synliggöra problem och införliva jämställdhetsperspektivet i alla verksamhetsområden och i alla led av beslutsfattande, planering och utförande av aktiviteter. Jämställdhetsintegrering har varit den svenska regeringens huvudstrategi för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen sedan 1994.

1.2 Förkortningar

AAU	Avdelningen för avtal och uppföljning
AIP	Avdelningen för interna processer
AIS	Avdelningen för individuellt stöd
HVK	Kontoret för hälsa, vård och omsorg
HåJ	Hållbar jämställdhet
IFO	Individ och familjeomsorg
IVE	Inriktning, verksamhet och ekonomi (Uppsala kommuns övergripande styrdokument)
NHO	Nämnden för hälsa och omsorg
PROP	Proposition (framställning från regering till riksdag)
SKL	Sveriges kommuner och landsting
SIF	Sektionen för individ och familjeomsorg vuxen
SOU	Statens offentliga utredningar
ÄLN	Äldrenämnden

2 Bakgrund

Regeringens jämställdhetspolitik syftar dels till att motverka och förändra system som konserverar fördelningen av makt och resurser mellan könen på en samhällslevellelig nivå, och dels till att skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt och möjlighet att påverka sin livssituation. När kvinnor och män delar makt och inflytande i alla delar av samhällslivet får vi ett mer rättvist och demokratiskt samhälle. Jämställdhet bidrar också till ekonomisk tillväxt² genom att människors kompetens och skaparkraft främjas.

² Se exempelvis: ”*Handlingsplan för en jämställd regional tillväxt 2012-2014*”, ”*Hållbar utveckling som drivkraft för ekonomisk tillväxt, En inventering av studier inom ämnesområdet*”, Kalmar regionförbund (2006), ”*Utan jämställdhet stannar tillväxten*” TCO (2004).

2.1 Lagstadgad jämställdhet

Jämställdhet är grundlagstadgat. I Regeringsformen (RF) 1 kap 2§ 5st framkommer att:

”[...]Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön[...]”

2.2 Jämställdhetspolitiska mål

Regeringens jämställdhetspolitiska mål antogs av riksdagen i maj 2006³.

Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Utifrån detta arbetar regeringen efter fyra delmål:

1. Jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män skall ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.
2. Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män skall ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.
3. En jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män skall ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor.
4. Mäns våld mot kvinnor skall upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, skall ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

2.3 Teori

Trots att det råder en bred politisk enighet kring målen för svensk jämställdhetspolitik, består ojämställdheten inom många områden. Den teoretiska förklaringsmodellen som ofta används inom svensk politik är teorin om genussystemet (genussystemteorin⁴), vilken även är den teoretiska basen för den svenska jämställdhetspolitiken (SOU 1990:44). Genus är det skapade könet, det vi uppfattar som manligt och kvinnligt. Genussystemet är en teoretisk förklaringsmodell och bygger på två logiker: isärhållande och hierarki. Det är en struktur som begränsar kvinnors och mäns möjligheter till fria val. Vi är alla, både kvinnor och män, del i att skapa detta system. Vi gör det från livets början till livets slut i våra vardagliga handlingar. Syftet med den nationella jämställdhetspolitiken är att bryta genussystemet.

2.4 Strategi

Den strategi regering och riksdag beslutat använda för jämställdhetsarbetet sedan 1994 är Jämställdhetsintegrering. Strategin anvisas första gången i propositionen *Delad makt – delat ansvar*⁵.

³ Se prop. 2005/06:155

⁴ Teorin är utvecklad av Yvonne Hirdman, professor i historia

⁵ Se prop. 1993/94:147

2.5 Hållbar jämställdhet

Hållbar jämställdhet innebär att jämställdhet har blivit en del av det ordinarie arbetet och inte är beroende av särskilda satsningar. Program för hållbar jämställdhet (HåJ) är en del av SKL:s stöd till jämställdhetsintegrering i kommuner, landsting och regioner. Programmet pågick mellan 2008 och 2013. Syftet med HåJ är att ge SKL:s medlemmar stöd till verksamhetsförbättringar för att vi ska kunna ge likvärdig och bra service till kvinnor och män, flickor och pojkar.

2.6 Jämställdhet i Uppsala Kommun

Uppsala kommuns nämnder ska verka för att Uppsalaborna är jämställda. Kommunalt finansierad service ska jämställdhetsintegreras och jämställdhetsarbetet i den egna organisationen ska intensifieras. Uppsala kommun har två inriktningsmål avseende jämställdhet:

1. "Uppsalaborna är jämställda genom att villkoren, delaktigheten och tillgängligheten är lika för alla"
2. "Jämställdhetsintegrering är en naturlig del inom alla verksamhetsområden och utvecklas kontinuerligt"⁶

Medarbetare i Uppsala kommun ska behandla och bemöta Uppsalas medborgare utifrån individen, utan att vara påverkade av fördomar och okunskap.

2.6.1 Policy för hållbar utveckling

Policy för hållbar utveckling är kommunfullmäktiges övergripande styrdokument. Policyn gäller alla kommunala styrelser, nämnder och bolag. Ett av de övergripande inriktningsmålen är att Uppsalaborna ska vara jämställda. Det betyder att Uppsala kommun ska bidra till att skapa förutsättningar för att Uppsalas kvinnor och män har samma makt och möjligheter att forma sina liv.

2.6.2 Effektivitet och kvalitet

Om Uppsala kommun ger anpassad service till kvinnor, män, flickor och pojkar ökar chansen till rätt insats vid rätt tid. Verksamheter blir mer effektiva utan fördomar om individer och grupper. Jämställdhet bidrar även till ökad tillväxt och bättre hälsa.

3 Beskrivning av projektet

3.1 Bakgrund

Projektet har varit en del av det kommunövergripande arbetet inom ramen för SKL:s satsning program för hållbar jämställdhet, HåJ. Rapporten sammanfattar en vidareutveckling av ett redan påbörjat projekt. Det projektet utvecklades till nuvarande form under 2013, med anledning av ändrade förutsättningar och att nya erfarenheter tillkom.

⁶ Se IVE 2013-2016

3.2 Syfte

Projektet har syftat till att ge HVK möjlighet att prova olika arbetsmetoder för jämställdhetsintegrering och har setts som ett tillfälle för kontoret att lära sig hur jämställdhetsintegreringsarbete går till. Förhoppningen har varit att vi ska lära oss att identifiera fallgropar och beräkna tidsåtgång för arbetet.

3.3 Projektmål

- Lära hur jämställdhetsintegreringsarbete kan genomföras
- Lära olika metoder för jämställdhetsanalys
- Säkerställa att jämställdhetsperspektivet finns med i HVK:s styrdokument
- Att öka kunskapen för genus och jämställdhet hos våra medarbetare i mötet med medborgare
- Utveckla hur vi ställer krav ur ett jämställdhetsperspektiv på ÄLN:s och NHO:s utförare
- Se över hur individuella insatser följs upp
- Lära att identifiera fallgropar
- Ta fram en analysmodell för att kunna jämställdhetsintegrera HVK:s processer
- Ta fram en förvaltningsmodell

3.4 Projektorganisationen

3.4.1 Styrgrupp

HVK:s jämställdhetsintegreringsprojekt har haft en styrgrupp bestående av:

Magnus Johannesson	Avdelningschef, AIP, HVK
Tomas Odín	Avdelningschef, AAU, HVK
Carina Kumlin	Avdelningschef, AIS, HVK
Ylva Opard	Ekonomichef, AIP, HVK
Maria Ahrgren	Kvalitetscontroller, AIP, HVK

Styrgruppen ansvarar för att fatta beslut om strategier och åtgärder vid eventuella avvikelser från projektplanen. Magnus Johannesson har varit ägare av projektet.

3.4.2 Processledare och delprocessledare

Det kommunövergripande arbetet inom ramen för HåJ har letts av processledare Emma Lillskogen. HVK:s projekt har letts och samordnats av delprocessledare Maria Norberg som ansvarat för HVK:s operativa arbete.

3.5 Tidplan

Projektet startade med beslut i ledningsgruppen den 19 oktober 2011. Det avslutas sista december 2013.

Projektet presenteras på nämnden för hälsa och omsorg den 23 februari 2012 samt äldrenämnden den 22 februari 2012. Den 2 maj 2013 rapporterar delprocessledare för

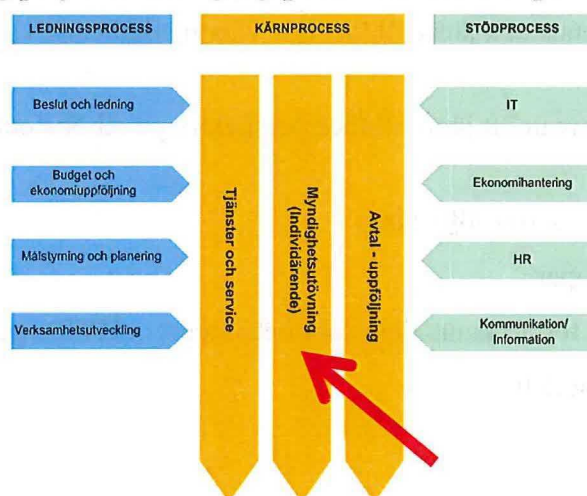
NHO om projektets arbete i dess nya form. Den 11 december 2013 presenteras projektets arbete i dess nya form på äldrenämnden. Slutrapport avges på bägge nämnderna i mars 2014.

4 Projektets genomförande

Den del av kommunens projekt för jämställdhetsintegrering som HVK har ansvarat för har genomförts på följande sätt:

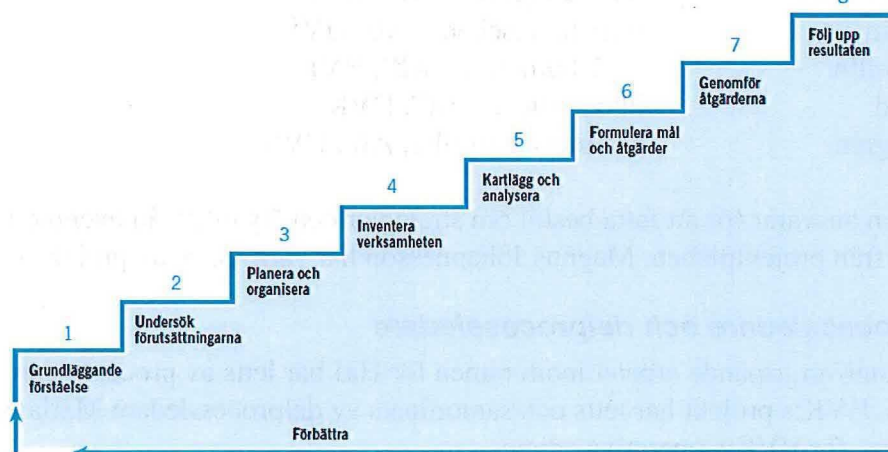
4.1 Utgångspunkter

Arbetet med jämställdhetsintegrering har ett medborgarperspektiv. Av den anledningen tog projektet sin utgångspunkt i HVK:s kärnprocess myndighetsutövning.

Figur 1. HVK:s huvudprocesser

Arbetet har skett utifrån JämStöds Praktika (SOU 2007:15), som är en metodbok för jämställdhetsintegrering. Arbetet har utförts enligt nedanstående processmodell:

Trappan – En helhetsbild av alla delar som bör ingå i ett systematiskt och kontinuerligt arbete för jämställdhetsintegrering.

Figur 2. Trappan, JämStöds Praktika (SOU 2007:15)

4.2 Förutsättningar, planering och inventering

För att ett jämställdhetsintegreringsarbete överhuvudtaget ska vara möjligt, krävs grundläggande kunskap och förståelse för genus- och jämställdhetsfrågor. Att ha förståelse för **att** och **hur** strukturer påverkar oss är helt avgörande för arbetet. Det krävs även att det ska finnas goda förutsättningar i form av intresse och resurser.

Arbetet inleddes med att välja ut ett verksamhetsområde inom kärnprocessen myndighetsutövning. Tack vare stort intresse hos medarbetarna, valdes verksamhetsområde för individ och familjeomsorg vuxna. Sektionen för individ- och familjeomsorg (SIF) inkluderades i arbetet.

4.3 Kartläggning

Som kartläggningsområde beställdes ett underlag i form av könsuppdelad statistik över ärenden som hanteras av SIF.

4.3.1 Målgrupp för kartläggning

Målgruppen för verksamheten IFO vuxen är kvinnor och män 21 år och äldre. I kartläggningen titta vi närmare på de ärenden som föranletts av en anmälan. Med anmälan avses att *”uppgifter inkommer till myndigheten att en person kan behöva socialnämndens stöd”*. SIF hanterar de anmälningar som avser missbruksproblematik av något slag, antingen narkotika, alkohol eller annat exempelvis spelmissbruk.

4.4 Analys

En jämställdhetsanalys kan påvisa representation av kön och könsfördelning. Den kan också ge en bild av:

- Kvinnors och mäns närvaro inom organisationens olika delar
- Hur resurserna fördelas mellan kvinnor och män
- Av de könsmonster som råder i organisationen och vilka effekter de får

4.4.1 Analysutbildning

Analys av det framtagna underlaget gjordes utifrån kunskaper inhämtade genom en utbildning i jämställdhetsanalys med inriktning mot social omsorg, i regi av SKL.

4.4.2 Analysmetod

I kartläggnings- och analysarbetet användes en metod, som var särskilt anpassad och framtagen för social omsorg.

4.4.3 Analysgrupp

En analysgrupp tillsattes i syfte att säkerställa och tillföra sakkunskap till kartläggnings- och analysarbetet. Analysgruppen har bestått av:

Therese Blombäck	Socialsekreterare, HVK, AIS
Åsa Carlsson	Sektionschef, HVK, AIS
Charlotta Larsson	Uppföljningsstrateg HVK, AAU
Monika Lundberg	Gruppledare, HVK, AIS
Monica Pettersson	Avtalsstrateg, HVK, AAU

Analysgruppen utökades under våren 2013 med:
Sureya Calli samordnare våld i nära relationer, HVK, AIP

4.5 Mål- och åtgärdsformulering

Mål- och åtgärdsformulering sker utifrån kartläggnings- och analysresultat. Utgångspunkten tas i vad som är jämställt för den specifika och riktade insatsen. Genom kartläggning och analys sätts målen för jämställdhetsarbetet. Dessa ligger som grund för åtgärdsplanering och vilka aktiviteter som ska utföras i verksamheten för att nå målen.

4.6 Genomförande och uppföljning av åtgärder

Projektet har haft en knapp tidsram, vilket medfört att processens samtliga steg inte hunnit genomföras inom ramen för projektet. Genomförande av åtgärder och uppföljning av dessa, är de delar som helt eller delvis kvarstår att utföra. Projektet övergick i förvaltning 1 januari 2014 och kvarstående arbete för att fullfölja processen kommer att utföras under 2014.

5 Projektresultat

Samtliga projektmål har uppnåtts. Ett arbete med att omformulera texterna i kontorets två uppdragsplaner, har påbörjats. Syftet är att säkerställa det finnas tydliga riktlinjer för arbetet i att säkerställa att kommunens medborgare får likvärdig service oavsett kön

5.1 Infört könsuppdelad statistik

En grundförutsättning för att utföra jämställdhetsanalyser är könsuppdelad statistik. Kommunstyrelsen beslutade i maj 2013 att all statistik enligt 14 § förordning (SFS 2001:100) ska vara könsuppdelad. HVK införde könsuppdelad statistik i augusti 2013.

5.2 Jämställdhet i avtal

I samtliga förfrågningsunderlag som hanteras av HVK, har jämställdhetsperspektivet och krav på arbete med jämställdhetsintegrering förts in. Ska-kravet är formulerat enligt nedanstående:

”Utöver de lagstadgade kraven på jämställdhetsplan och aktiva åtgärder för att öka jämställdheten på arbetsplatsen (arbetsgivarperspektiv) ska:

Producenten/utföraren aktivt arbeta med jämställdhetsintegrering och säkerställa att service och tjänster är utformade på ett jämställt sätt (medborgarperspektiv).”

5.3 Jämställdhet i avtalsuppföljning

Under projektet har det tagits fram konkreta uppföljningsfrågor utifrån formulering av ska-krav i förfrågningsunderlag för att underlätta avtalsuppföljning.

Är verksamheten till för både kvinnor och män?

- Om ja, beskriv hur!

Beskriv hur ni arbetar med jämställdhet i er verksamhet!

Beskriv hur ni arbetar för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen!

Beskriv hur jämställdhetsperspektivet har implementerats och integrerats (alternativt är implementerat och integrerat i verksamheten)!

- För medarbetarna
- För kunder
- I samspelet mellan kund och medarbetare

5.4 Checklista ärenden till nämnd

Under projekttiden har en checklista för ärenden till nämnd där jämställdhetsperspektivet ingår, införts. Syftet med checklistan är att säkerställa god kvalitet på, och att centrala perspektiv blir belysta i, nämndhandlingarna. Avseende jämställdhet är nedanstående punkter formulerade.

Checklista ärenden till nämnd

Jämställdhet

1. Beskriv hur de jämställdhetspolitiska målen och kommunens inriktningsmål har beaktats/hanterats vid framtagandet av handlingen/ärendet/beslutsunderlaget. Länk till de jämställdhetspolitiska målen:

<http://www.regeringen.se/sb/d/2593/a/14257>

Kommunens inriktningsmål:

”Uppsalaborna är jämställda genom att villkoren, delaktigheten och tillgängligheten är lika för alla.”

”Jämställdhetsintegrering är en naturlig del inom alla verksamhetsområden och utvecklas kontinuerligt.”

2. Säkerställ att all eventuell statistik enligt 14 § förordning (SFS 2001:100) är könsuppdelad.

6 Kartlägnings- och analysresultat

6.1 Representation och könsfördelning

6.1.1 Könsfördelning bland medarbetare

HVK har en kvinnlig direktör och tre avdelningschefer, varav två manliga och en kvinnlig. Den sistnämnda är chef för den avdelning där kartläggningen utförts. Ansvarig chef för sektionen är kvinna och vid kartläggningstillfället var två av sektionens tre gruppleddare män och en kvinna. Det är främst kvinnliga socialsekreterare som arbetar på sektionen. Könsfördelningen bland samtliga medarbetare är 31 kvinnor och 6 män. Av de medarbetare som arbetar med administration är samtliga kvinnor.

6.1.2 Representation och könsfördelning i kartlägningsunderlag

Underlag för kartläggningen var könsuppdelad statistik för beslut om insatser enligt Socialtjänstlagen (2001:453) och Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall. I nedanstående tabell redovisas de ärenden som sektionen hanterar, fördelat på kön och utredningsorsak.

Procentuell fördelning av aktualiseringar knutna till utredning uppdelat på kön		
Utredningsorsak	Kvinna	Man
Alkohol	17 %	83 %
Mottagningen	22 %	78 %
Narkotika	28 %	72 %
Samtliga	23 %	77 %

Tabell 1. Aktualiseringar knutna till utredning efter anmälan fördelat på kön, i åldern 21-64 år, jan-dec 2012

Några av de mest framträdande observationer som gjordes var att det är en generell sned könsfördelning avseende de ärenden som sektionen hanterar. Av de som anmäls till sektionen på grund av missbruksproblematik, är 23 % kvinnor och 77 % män, vilket är representativt för samtliga ärenden som sektionen hanterar.

Av de som anmäls på grund av missbruk är
1/3 kvinnor och 2/3 män

I tabellen nedan redovisas könsuppdelad procentuell fördelning av orsak till anmälan som inkommer till sektionen.

Procentuell fördelning av anmälningsorsak uppdelat på kön		
Anmälningsorsak	Kvinna	Man
Alkohol	19 %	27 %
Mottagningen	36 %	38 %
Narkotika	45 %	34 %
Samtliga	100 %	100 %

Tabell 2. Aktualiseringar knutna till utredning efter anmälan i ålder 21-64 år, fördelat på kön, jan-dec 2012

Orsaken till varför en individ anmäls skiljer sig mellan könen på så sätt att det är en relativt låg andel av kvinnorna som anmäls på grund av alkohol i jämförelse med männen. Kvinnor anmäls i huvudsak på grund av narkotikamissbruk.

Andelen som anmäls pga. narkotikamissbruk är större hos kvinnor än bland män. Andelen som anmäls pga. alkoholmissbruk är större hos män än hos kvinnor.

Vi har även observerat att kvinnor i större utsträckning ges placering enligt Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Det är 20 % av de kvinnor som anmäls som har placerats enligt LVM. Motsvarande procentsats för män är 10 %.

20 % av de kvinnor som anmäls pga. missbruk placeras enligt LVM. Motsvarande procentsats för män är 10 %.

6.2 Analysresultat- identifierade jämställdhetsproblem

En jämställdhetsanalys sker utifrån de tidigare listade jämställdhetspolitiska målen. Målen används för att diagnostisera ett verksamhetsområde. Genussystemet används som ett analysinstrument. Alla skillnader som framträder vid en kartläggning är inte nödvändigtvis ett jämställdhetsproblem. Det är dock av yttersta vikt att identifiera orsakerna till och åtgärda de framträdande skillnader som **är** jämställdhetsproblem.

6.2.1 Kvinnors missbruk inte lika synligt

Av ovanstående kartläggning framkommer att en tredjedel av de anmälningar som inkommer till sektionen avser kvinnor. Det framkommer även att kvinnor är mer långt gångna i sitt missbruk när de väl anmäls. Analysgruppens spontana svar på vilka orsaker som låg bakom de observationer som gjordes utifrån kartläggningen var:

”då kvinnors missbruk inte är lika synligt som mäns, så är kvinnan så illa därän och så långt gånngen i sitt missbruk när hon väl anmäls varför tvångsvård ofta är nödvändig”.

Ett riskbruk är en alkoholkonsumtion som kan innebära risk för missbruksutveckling och skadliga effekter⁷. I tabellen nedan listas andel med riskbruk fördelat på ålderskategori och kön. Av den framkommer att andelen med riskabla alkoholvanor inte skiljer sig så mycket mellan könen i de olika ålderskategorierna. Nedgången för kvinnor i gruppen 25-29 år, beror främst på graviditet och amning och för män att de då ofta blir pappor⁸.

Andel med riskbruk fördelat på ålder och kön (2012)		
Ålder	Kvinnor	Män
16-19	8 %	11 %
20-24	8 %	15 %
25-29	3 %	9 %
30-39	7 %	12 %
40-49	8 %	14 %
50-64	9 %	12 %
65-80	5 %	10 %

⁷ Karolinska Institutets folkhälsoakademi, 2011:2

⁸ Stockholms universitet, 2013, *Tal om alkohol 2012*, s.27

Av kartläggningen framkom att sektionen upplever en ökning av ärenden bland personer som är över 65 år, och då främst bland kvinnor. Den bilden stärks av resultatet av en longitudinell studie⁹ över självrapporterad alkoholkonsumtion, där en nedgång av alkoholkonsumtion skett bland samtliga åldersgrupper, undantaget kvinnor och män i åldersgruppen 65-80 år, där konsumtionen istället har ökat.

Att kvinnors missbruk inte upptäcks är ett stort jämställdhetsproblem. Det medför lidande på individnivå och kostnader på samhällsnivå. Det är av yttersta vikt att identifiera och arbeta med de bakomliggande mekanismer som är orsaken till detta problem. Att kvinnors missbruk inte upptäcks, är till stor del beroende på att kvinnors missbruk inte syns. Mäns missbruk både syns och hörs, och på så vis upptäcks det tidigare, vilket bland annat påvisas genom att män i större utsträckning omhändertas enligt LOB¹⁰. Socialtjänsten får vetskap om alla omhändertaganden, vilket medför att mäns problematik når socialtjänsten tidigare än kvinnors. I gängse missbruksforskning är det bilden av den missbrukande mannen som är utgångspunkten, vilket medför att kvinnor särskiljs som kön medan män betraktas som könsneutrala¹¹.

6.2.2 Utredningar och placering enligt LVM

När gruppen analyserade vidare framkom att det kunde finnas skillnader i vad som lästes in i kriterierna för LVM-placering, beroende på om ärendet avsåg en kvinna eller en man. Av den anledningen utfördes en mer djuplodad analys av utredningstexter vid beslut om placering enligt LVM. Analysunderlaget omfattade 12 stycken LVM-utredningar där kvinnor var föremål för hälften av utredningarna och män för hälften. Underlaget bestod av kvinnor och män i jämförbara åldrar med liknande missbruksproblematik.

En av de stora skillnaderna var att det i samtliga fall där en kvinna var föremål för utredning, fanns en utförlig beskrivning av den sociala livssituationen. I samtliga utredningar fanns även en beskrivning av att kvinnan fallit offer för sexuella övergrepp och/eller våld eller hot om våld. I de fall där män var föremål för utredning beskrevs inte den sociala livssituationen i samma utsträckning. Däremot fanns ett stort fokus på de somatiska problem som missbruket orsakat. Sexuella övergrepp eller våld omnämndes inte i någon större utsträckning, varken ur ett offer- eller ur ett förövarperspektiv.

LVM- utredning kvinnor	LVM- utredning män
En beskrivning av social livssituationen förekommer i samtliga utredningar	Stort fokus på somatiska problem. Social livssituation beskrivs inte nämnvärt
En redogörelse av att kvinnan fallit offer för sexuella övergrepp och/eller våld förekommer i samtliga utredningar	Våld omnämns inte i utredningarna i någon större utsträckning, varken ur ett offer- eller ett förövarperspektiv

⁹ Stockholms universitet, 2013, *Tal om alkohol 2012*, s.27

¹⁰ Lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. 1976:511. Lagen ger polisen rätt att omhänderta en berusad person, som inte kan ta hand om sig själv eller annars utgör en fara för sig själv eller andra.

¹¹ Karlsson, 2012, *Kvinnor i missbruksbehandling*, i *Genus perspektiv i socialt arbetet*, 2012, Karlsson och Piuva (red.)

För kvinnor kan LVM-placeringen verka som skydd mot den utsatta livssituationen. För män är det skyddet mot det egna missbruksbeteendet som i huvudsak ligger till grund för placeringen.

Av vidare samtal inom analysgruppen framkom att det fanns en tendens hos socialsekreterarna att se det våld som missbrukande kvinnor utsätts för, som en del av missbruket istället som ett kvinnofridsbrott.

Våldet tenderar att ses som en del av missbruket och inte som ett kvinnofridsbrott

Analysresultatet är i samklang med forskning inom området och kvinnor i missbruk är en av de mest våldsutsatta grupperna. I en skrift om våld mot kvinnor i missbruk berättar en kvinna att:

”Våldet och kränkningarna ingår. Om jag hade fått hjälp att ta mig ur förhållandet när jag blev slagen, tror jag inte att jag hade stått ut så länge som jag gjort. Om jag tyckt om mig själv och haft ett egenvärde hade det varit lättare”¹².

Professionella måste våga benämna förekomsten av våld och det är nödvändigt att även tala om kvinnors underordnade ställning också i missbrukarvärlden. Kvinnor benämns ofta som traumatiserade offer, medan männen ofta beskrivs som knarklangare och tjyvar men sällan som förövare. Om män som slår inte görs ansvariga för sina handlingar och bearbetar sitt förövarskap, riskerar våld i relationen att bortförklaras av partners eller bådads drogbruk¹³. Utan möjlighet att tala om sina erfarenheter genomgår kvinnor behandling mot sitt missbruk och när de sedan är hemma igen, nyktra och drogfria ”fortsätter männen att slå”¹⁴. Våldet ska betraktas som en följd av den misshandlande partners makt- och kontrollbehov även när det sker inom ramen för ett missbruk.

Nedanstående avsnitt är hämtat ur den handbok som tas fram inom ramen för projekt kartläggning av, och rutiner för, våldsutsatthet.

”En undersökning av ASI-intervjuer visar att tre fjärdedelar av kvinnorna i den aktuella studien har varit utsatta för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld¹¹. Oron att inte bli trodd, som ofta är ännu vanligare bland kvinnor i missbruk, samt en rädsla för att missbruket ska avslöjas, hindrar många från att söka hjälp för sin utsatthet. Sårbarheten är också förenat med föreställningar kring missbruk och våld. Det är vanligt att våldsutsatta kvinnor känner egen skuld och skam för det våld som de utsätts för. Detta är många gånger ett ännu större problem för kvinnor i missbruk, då själva missbruket är stigmatiserande samt ofta förenat med känslor av skuld och skam. Vidare är våldsutsattheten så pass utbredd bland kvinnor i aktivt missbruk att det finns en risk att

¹² Nationellt råd för kvinnofrid, 2003, ”Världens sämsta brottsoffer om mäns våld mot missbrukande kvinnor och psykiskt funktionshindrade kvinnor, s. 8

¹³ Holmberg, 2005, *Mäns våld mot missbrukande kvinnor- ett kvinnofridsbrott som alla andra*

¹⁴ Karlsson, 2012, *Kvinnor i missbruksbehandling*, i *Genus perspektiv i socialt arbetet*, 2012, Karlsson och Piuva (red.)

¹¹ Socialstyrelsen, 2010, *Våldsutsatthet och misshandel hos missbrukande kvinnor – resultat från ASI-intervjuer med 4290 kvinnor*, s. 3

såväl professionella, som kvinnorna själva, ser våldet som en naturlig del av livssituationen.”

6.2.3 Föräldrarollen beskrivs olika för kvinnor och män

I de fall där kvinnan var förälder, beskrevs situationen och problematiken runt barnen utförligt. I de fall där mannen var förälder beskrevs inte problematiken runt barnen nämnvärt.

LVM- utredning kvinnor	LVM- utredning män
I de fall där kvinnan var förälder görs en utförlig beskrivning av relationen till barnen	I de fall där mannen var förälder beskrivs inte problematiken runt relationen till barnen nämnvärt

Analysen påvisar således att det finns en tendens att fokusera mer på föräldraskapet när det gäller kvinnor i missbruk än män i missbruk. Kvinnor döms hårdare när de inte har kontakt med sina barn medan män beröms när de har det. Även forskning tenderar att anamma denna bild. Ofta bedrivs studier där vikten av stöd till missbrukande mödrar betonas, alternativt karaktärisera deras moderskap som undermåligt¹⁵. Däremot finns nästintill ingen forskning att tillgå som betonar detsamma för fäder. Det medför brister i helhetssynen på den missbrukande mannen, samtidigt som barnens utsatta situation riskerar att inte bli uppmärksammas.

6.2.4 Kvinnor och män bemöts olika

Att ha förståelse för **att** och **hur** strukturer påverkar oss, och vilka konsekvenser det får när en individ exempelvis hamnar i ett missbruk, är avgörande för hur detta hanteras inom socialtjänsten. Det är inte ovanligt med en inställning i likhet med citatet nedan:

”Det är inte viktigt vilket kön en hjälptagare eller hjälpgivare har, utan att man bemöter varje individ med respekt och som en unik individ¹⁶”

Tyvär visat forskning samstämmigt att när vi möter ”varje individ med respekt som en unik individ”, så tenderar vi att ge kvinnor en viss typ av bemötande och män en annan. Det medför även skillnader i hur ärenden handläggs och vilken typ av insats som beviljas. När det kommer till missbruk tenderar vi att tillskriva kvinnor och män olika attribut. I tabellen¹⁷ nedan listas exempel på dessa skillnader:

¹⁵ Karlsson, 2012, *Kvinnor i missbruksbehandling*, i *Genus perspektiv i socialt arbetet*, 2012, Karlsson och Piuva (red.), s. 183

¹⁶ Kullberg, Herz, Fäldt, Wallroth och Skillmark, *Genus i socialt arbete*, 2012, s.5

¹⁷ Op.cit., s. 155-156

Socialt problem	Kvinna	Man
Missbruk	Inre attribut betonas	Yttre attribut betonas
	Internalisering av problem	Externalisering av problem
	Fokus på det inre känslomässiga	Fokus på ex. kriminalitet- hur det tar sig uttryck
	Drabbade "Offerposition"	Ansvariga
	Döms hårdare för sitt missbruk (dåliga mödrar)	Missbruket kan "förklaras" (föräldraskapet oviktigt)
	Objektifieras	"Subjektposition"
	Betraktas som passiva objekt eller föremål för den situation de befinner sig i	Förväntas ha en handlingsförmåga visavi sitt problem

På grund av skillnader i attribuering av kvinnor och män med sociala problem, så riskerar kvinnor och män att få olika behandling på felaktiga premisser.

6.3 Åtgärder

För att få bukt med de jämställdhetsproblem som har identifierats i denna kartläggning, krävs primärpreventiva åtgärder, det vill säga åtgärder för att förhindra uppkomsten av problemen. Den sektion vars ärenden kartlagts, arbetar dock med utredningar och beslut om behandlande metoder under aktuellt missbruk, och inte med preventiva metoder. Det medför ett behov av andra slags åtgärder. Under arbetets gång framkom exempelvis att det finns en del brister i både kunskap och förståelse för jämställdhet och dess problemområden. Av den anledningen formulerades åtgärder med syfte att uppmärksamma och medvetandegöra sektionens medarbetare om dessa typer av problem.

6.3.1 Utbildningsseminarium i dialogform

För att uppnå förståelse krävs dialog och diskussion. Fördenskull anordnades ett utbildningsseminarium i samarbete med ett projekt inom ramen för arbetet med våld i nära relationer. Sektionens samtliga socialsekreterare, gruppledare och chefer bjöds in. Seminariets tema var "jämställdhet, missbruk och våld" och fokusområdena var:

Jämställdhet- begreppet, innebörden, betydelsen,
Missbruk- ur ett jämställdhetsperspektiv och i relation till våld samt
Våld- definition, förståelse och praktiskt arbete.

En förutsättning för att kunna genomföra en jämställdhetsintegrering är grundläggande kunskap och förståelse för genus- och jämställdhetsproblematik.

För att skapa förståelse krävs dialog och diskussion.

6.4 Förslag på områden där åtgärder efterfrågas

Under utbildningsseminariet formulerade socialsekreterarna tillsammans med gruppledare och chef, ett antal områden som anses relevanta att arbeta vidare med.

6.4.1 Förbättrat utredningsarbete

Det behövs konkreta åtgärder för att undvika skillnader i hur ärenden utreds, och handläggs och på så sätt minimera risken att kvinnor och män får olika behandling på felaktiga premisser.

Det finns ett behov av att förbättra utredningsarbetet i syfte att säkra ett jämställdhetsintegrerat arbetssätt. Att vid ärendedragningar införa dragningar av avidentifierade ärenden även vad gäller kön, är ett led i arbetet.

Det planeras även för att standardisera utredningsförfarandet i syfte att alla utredningar ska innehålla likvärdig och jämförbar information samt säkerställa att samtliga kvinnor och män ställs samma typ frågor. En arbetsgrupp har tillsatts.

Uppsala kommun har beviljats utvecklingsmedel av Socialstyrelsen för att kommunens myndighetsutövande verksamheter ska ta fram rutiner för att upptäcka och utreda våldsattheten hos personer som är eller blir aktuella inom myndigheten. Detta arbete pågår och samtliga berörda verksamheter i kommunen ingår i arbetet, däribland SIF.

6.4.2 Se över insatser till kvinnor i missbruk

I den tidigare nämnda handboken¹⁸ för våldsatthet framhålls att "våldet riskerar att betraktas enbart som en konsekvens av missbruket, vilket i sin tur kan innebära att våldet negligeras vid bedömningar om stöd och hjälp. Granskningar av kommunernas arbete har också visat att stöd- och hjälpinsatser i stor utsträckning bortser från våldsproblematiken och istället helt fokuserar på missbruksproblematiken^[2]. Detta är, trots att flera studier visar att missbruket många gånger är en följd av våldet, ett sätt att hantera såväl pågående våld som tidigare erfarenhet av utsatthet".

Under utbildningsseminariet framkom att socialsekreterarna anser att öppenvårdsinsatserna behöver ses över, då de inte upplevs gagna kvinnor och kvinnors behov. Insatserna utgår ofta, i likhet med vad forskning¹⁹ påvisar, från "den könsneutrala mannen". Grupperna är ofta blandade, vilket strider mot vad forskningen visar är det bästa²⁰. Men då skapas istället "kvinnogrupper", vilket återigen visar att insatserna ursprungligen är riktade till män. Kvinnor och män med missbruk har som grupp olika typer av behov. Därför bör dessa behov kartläggas och utformningen av insatserna vara förenliga med de faktiska behoven. Då insatser för våldsutsatta kvinnor i missbruk ofta tenderar att inriktas på missbruket finns risk att kvinnor som genomgått behandling återfaller i missbruk så länge som våldet kvarstår. Om förövaren inte ges möjlighet till behandling riskerar våldsutövandet att fortsätta.

Det pågår en utredning för att se över möjligheterna att erbjudas samtal till våldsutövare i syfte att uppnå beteendeförändring. Det pågår också en utredning för att arbeta fram ett förslag på hur kommunens verksamheter som arbetar med våldsutsatta, på bästa sätt ska möta Socialstyrelsens krav. Målet är att förslaget ska presenteras för berörda nämnder under tidig höst 2014. Det har ansökts om ytterligare medel från

¹⁸ Handbok som tas fram inom ramen för projekt kartläggning av, och rutiner för, våldsatthet

^[2] Socialstyrelsen, 2011, *Skylla sig själv*, s. 12

¹⁹ Karlsson, 2012, *Kvinnor i missbruksbehandling*, i *Genus perspektiv i socialt arbetet*, 2012, Karlsson och Piuva (red.), s. 192

²⁰ Ibid.

Socialstyrelsen bland annat för arbete med missbrukande kvinnor och våldsutövare. Beslut om medel väntas komma i mars 2014.

6.4.3 Skyddat boende för kvinnor i missbruk

Under utbildningsseminariet framkom ett upplevt behov av ett skyddat boende även för kvinnor i missbruk och kvinnor med psykisk funktionsnedsättning.

6.4.4 Missbruk, LSS och socialpsykiatri

Människan är komplex och socialtjänsten bör alltid beakta hela livssituationen och se individen som helhet. Under utbildningsseminariet framkom att medarbetarna upplever att det är allt vanligare att de kvinnor och män som kommer i kontakt med sektionen har andra typer av problem än just missbruk. Därför behöver kvinnor och män med missbruk och problematik inom ramen för LSS och socialpsykiatri, uppmärksammas mer.

7 Fortsatt arbete

Som tidigare nämnts, har projektet haft en knapp tidsram. Det har medfört att processens samtliga steg inte hunnit genomföras inom ramen för projektet. Projektet övergick i förvaltning 1 januari 2014. Det arbete som kvarstår för att fullfölja processen kommer därför att ske i förvaltningsarbete.

I den kartläggning som utförts, har flertalet genus- och jämställdhetsproblem identifierats och det finns många fler problemområden som HVK och Uppsala kommun behöver ta tag i avseende jämställdhet. Arbetet som skett inom ramen för HåJ har medfört att HVK nu har kompetens att genomföra jämställdhetsintegreringsarbete, däribland kartläggning och analys ur ett jämställdhetsperspektiv.

7.1 Jämställdhetsintegreringsarbetet i förvaltning

HVK ska aktivt arbeta med jämställdhetsintegrering inom äldrenämndens och nämndens för hälsa och omsorg ansvarsområden. Arbetet är ett led i att säkerställa kvaliteten på kontorets service gentemot medborgarna. Huvudsyftet med jämställdhetsintegrering på HVK är att säkerställa att jämställdhetsperspektivet finns med som en naturlig del i alla led i våra besluts-, avtals- och uppföljningsprocesser för att på så vis säkerställa att service och tjänster erbjuds till våra medborgare på ett likvärdigt sätt. Arbetet kommer även fortsättningsvis att ske med utgångspunkt i JämStöds Praktika (SOU 2007:15). Som tidigare nämnts så gick jämställdhetsintegreringsarbetet in i förvaltning 1 januari 2014 och har en särskild post i budget. En tjänst har tillsatts med ansvar för att leda och samordna processer för jämställdhetsintegrering inom NHO:s och ÄLN:s områden.

Inom ramen för HåJ har jämställdhetsintegreringsarbetet tagit sin utgångspunkt i HVK:s kärnprocess myndighetsutövning, verksamheten för individ och familjeomsorg vuxen. Den, inom projektet, tillsatta analysgruppen, kommer att utökas kontinuerligt i takt med att kontorets olika verksamhetsområden blir jämställdhetsintegrerade. Syftet är att skapa ett kontorsgenomlysande nätverk.

7.2 Planerade aktiviteter för 2014

Jämställdhetsintegrering är en ständigt pågående process. Utöver pågående processarbete planeras nedanstående aktiviteter under 2014:

- En strategisk jämställdhetsplan ska tas fram. Arbete med att ta fram en kommunövergripande strategisk jämställdhetsplan pågår. HVK ansvarar för att ta fram den del som rör äldre nämndens och nämnden för hälsa och omsorgs ansvarsområden
- Säkerställa grundläggande kunskap i, och förståelse för, genus och jämställdhetsfrågor hos HVK:s samtliga medarbetare
- Säkerställa jämställdhet som kvalitetskrav i avtal och avtalsuppföljning
- Säkerställa att all kontorsrelaterad statistik är könsuppdelad
- Kartläggning och analys följt av mål- och åtgärdsformulering kommer att ske inom verksamhetsområden för personer med funktionsnedsättning
- En redan befintlig analysgrupp kommer att utökas. Syftet är att skapa ett kontorsgenomlysande nätverk för jämställdhet
- Den pågående jämställdhetsintegreringsprocessen inom verksamhetsområdet för IFO vuxen kommer att fortgå
- Jämställdhetsintegreringsarbete kommer att påbörjas inom andra strategiska och centrala områden.
- Strategiskt jämställdhetsarbete 15 hp vid Centrum för genusforskning – CGF, Karlstads universitet